

pobili. Ni pa se ji niti sanjalo, da so ga res, a davno, pred leti, in da se je ta pretep ponovil sedaj v prisposodobah, ki jo je izzvala asociacija v dermatološki ambulanti zaradi zvez, zvezic in podzvezic... Udarila je s tako silo z notranje strani po srcu, da se je tisto davno duhovno prizadeto tkivo spremenilo v kap z marogami po telesu.

Na nekaj pa Matej H. ni pozabil. Na besedo, ki jo je dal Ani ob slovesu tiste dolge, strašne zime, da se bo sem v zahvalo, ker ga ni odposlala v sneg in smrt, ko je postal *Stipe*, vrnil vsaj kot dim duše in telesa, če ga ne bodo spremenili v gnoj. (Pokopali v trugi.)

To njegovo obljubo je Ana neki večer čudežno doživela.

Zagledala je dim, rahlo sajast in obrobljen z belino kakor avreolo, ki je tipal strehe, okna in se odmikal od njih, ko da se je zmotil ali udaril obnje, tako nekaj. Bila je vsa iz sebe, ko je to gledala in mislila, da ima privid. Naposled je dim z belo avreolo obstal pred njo in jo božal. Ana ga je vdihnila in se ni mogla znebiti občutka, da je to Matej.

Črno je bilo njegovo telo, bela njegova duša.

Nikomur ni izdala, da se je vrnil. Le s Kati in gozdnimi delavci je prenehala pijančevati in se cipuriti. Odslej je vsak večer odhitela domov in komaj čakala, da je slišala sebe, kako se pogovarja s tišino okoli sebe. Matej, ki je bil v nji navzoč, ji je marsikaj rekel – *da je tu*, ali kaj drugega. Končno sta bila skup. A kako čudno, neverjetno.

Ali je na to mislil njen oče? Je videl to daljno skupnost?

(Konec)

Žrelo

Vinko
Möderndorfer

Pavle je bil nenadoma že drugič doma. Žena Marjeta je kriknila: že spet si pobegnu! Kaj bo zdaj z nama! Nič, je odgovoril Pavel, če me bodo prišli še enkrat iskat, bom pa še enkrat pobegnu. Razumet morajo, da ne grem na vojno.

Tistega leta 1357 je hudi sosed Turek prišel na naša tla. Zato je dal gospod Lomberger vpoklicati v vojno vse zdrave in domoljubne moške.

Pavlov gospod, gospod Pavlove vasi

Dramlje in še nekaterih drugih vasi, ni bil naprošen, naj opravi vpoklic. Opravil ga je po svoji volji in pa zato, da bi se deželnemu gospodu Lombergerju prikupil. Vas Dremlje je bila majhna vas čisto v kotu gorskih osamelcev. In nobene potrebe ni bilo, da bi bilo možem in fantom treba na vojno.

Pa tudi Turek ni bil tako nevaren. To so vsi vedeli, kot so tudi vedeli, da se njihov gospod poteguje za naklonjenost Lombergerjev in je dal zato vpoklicati vse može in fante, tako da so v vaseh ostale žene same in pa otroci. Toda kljub vsemu so vsi ubogali ukaz svojega gospoda. Vsi razen Pavleta.

Že naslednje jutro so po Pavla prišli biriči s pristave. Vodil jih je valpet Herbert, ki je bil zelo okruten mož, pravijo, da ni maral žensk, zato je bil do njih še posebej okruten. In tudi poročen ni bil, kot tudi ni imel otrok. Pri gospodu Ambrožu Thurnu je bil v službi že šest let in v tem času se je na graščini mnogo spremenilo. Ljudje so slišali krike sredi noči in večkrat sta gospod Thurn in valpet Herbert odjezdila neznano kam in ju zelo dolgo ni bilo nazaj. Ko pa sta se vrnila, sta vedno pripeljala s sabo kakšno brhko deklico od drugod. Potem so se nekaj noči iz graščine slišali kriki, ki so kmalu potihnili. Nihče ni nikoli zvedel, kaj se je zgodilo z deklico. Žena gospoda Ambroža Thurna, Amalija Thurn, je postajala iz dneva v dan bolj bleda in brezkrvna. Pričela se je zapirati v vzhodni grajski stolp in počasi sploh ni prišla več na plan.

Tako, je rekel valpet Herbert, tako nam vračaš hvaležnost. Spet si pobegnil, Pavle, in to ni dobro, slišiš! Gospod Thurn te bo dal zapreti v kevder, ti bo dal železno vdovo na telo. Pavle, Pavle!

Železna vdova je bila priprava, ki so jo zaporniku nadeli na telo in je bila polna železnih trnov, ki so se ob vsakem najmanjšem gibu, celo dihanju, kruto zadirali v meso.

Ne morem na vojsko. Marjeta ne bo zmogla sama. Pa tudi strah me je vojske. Pustite me doma, prosim, saj se ne bo vojski nič poznalo, je zajokal Pavle. Marjeta mu je stala ob strani. Čeprav je bila zelo mlada, tudi Pavle je bil zelo mlad, je že dvakrat rodila in zdaj je bila že v tretje v blagoslovljenem stanju.

Nič, na pristavo moraš, gospod Thurn se hoče pogovoriti s tabo in tudi ti, Marjeta, pojdi z nami. Otroke pa doma pusti. Bo zaslišanje. Pri besedi zaslišanje se je valpet Herbert tako čudno nasmehnil, da je človeku šel srh po hrbtu. Tako so odšli.

Pavleta so zvezali. Roke na hrbtu, in sicer tako, da so mu jih visoko spodvili, prav do srede hrbta in še više, prav do lopatic. Roke so mu, tako spodvite, privezali z zanko okoli vratu, tako da je ob vsakem premiku rok pravzaprav sebe dušil. Ta prijem je bil valptov izum in nanj je bil zelo ponosen. Ujetniki so tako zvezani prihajali po strmi poti do gradu popolnoma pomoderli v obraz in brez sape. Za Pavleta, ki je iz vojske že drugič pobegnil, pa si je valpet Herbert zmisлил še dodatno martro. Pavletu je sezul čevlje in slekel hlače ter mu okrog pasu privezal vrv in ga tako zvezanega vlekkel po ostrem kamenju grajskega pobočja. Pavle je večkrat padel in se potolkel po telesu. Večkrat mu je tudi pošla sapa in tik pred grajskimi vrati ga je zagnila tema. Marjetin jok je bilo zadnje, kar je slišal.

Prebudil ga je plaz mrzle vode, ki ga je valpet Herbert v smehu zlit nanj. Ležal je sredi grajske kanclije. Skozi majhna okna je v kanclijo prodirala mlečna svetloba kasnega večera. V kancliji še niso prižgali oljenk,

zato so bile sence predmetov in ljudi grozeče in so se razgubljale in stapljale s temo po kotih.

Pavle je pomislil, da je mrtev. Toda samo za trenutek, potem mu je misli hitro razbistrila valptova brca in ga iz prijetnih misli o posmrtni odrešitvi trdo postavila na resnična tla grajske kanclije.

No, torej, je spregovoril gospod grajski, Ambrož Thurn imenovan, torej si spet pobegnil in me osramotil pred gospodom Lombergerjem. Kaj si bo le mislil o meni. Da mu pošiljam take vojake, ki pobegnejo domov, babam pod kiklo, še preden so v uniformi.!

Zebe me, je odvrnil Pavle in se še bolj stisnil v dve gubé, kajti še vedno je bil brez hlač.

In še bolj te bo zeblo, ko te vržem v kevder, je zarohnel Ambrož Thurn. Dobro veš, da te lahko pustim v temi, kolikor dolgo hočem. Lahko ti tudi izrežem trakove iz hrbta, vse lahko naredim z neposlušnim vojakom. Dobro veš, da mi deželni razglas to omogoča.

Pa saj Dremljem ne bi bilo treba v vojno. Naša vas je predaletč, deželni gospod ni zahteval od nas...

Tiho bodi! Moja pravica je, če ponudim deželnemu gospodu vojake s svoje zemlje.

V vojni se lahko umre. Zemlja bo prazna, kako naj ženske same...

Nikar ne skrbi za ženske, bomo že mi poskrbeli zanje, se zareži gospod Thurn. Kaj naj naredimo z njim, Herbert?

Valpet skomigne. Za vas ne vem, gospod, zase pa že vem, kaj bi naredil s takim.

Od zunaj prodre v kanclijo žalostno petje žensk. Ženske pred grajskimi vrati pojejo z otroki v naročju.

Marija pomagaj,
vojskin je čas,
Marija pomagaj,
smrt gre nad nas.
Brata bo vzela,
vzela bo ljubega,
bo sinka umorila,
pa nad nas bo prišla.
Marija pomagaj,
vojskin je čas,
Marija pomagaj,
smrt gre nad nas.

Valpet in grajski gospod stopita k oknu. Zunaj, na pobočju pred grajskimi vrati, klečijo ženske, cela vas jih je in nekaj jih je tudi prek hriba prišlo, iz sosednje vasi. Ženske klečijo in se enakomerno, kot v molitvi, zibajo sem ter tja. Zdaj stopi v kanclijo grajski pisar, Ureh Javornik imenovan.

Gospod grajski, prosim, gospod grajski!

Ambrož Thurn se nejevoljno obrne. Kaj je, saj vidim, babure so spet vkup, pa kaj!

Grajski pisar, že precej v letih, komaj dohaja sam sebe. Težko sope in se z roko drži za srce. Ženske hočejo, da Pavleta oprostite vojne, zelo vztrajne so, ne bodo odnehale.

Saj so čisto nore, zavzdihne Ambrož Thurn. Prejšnji teden so vsi njihovi moški oblekli vojaško suknjo in zdajle že najbrž krepko korakajo pod Lombergerjevo komando, pa zmešane babe niso nič protestirale, zdaj pa, ko gre za tega kilavca, za tega mevžeta, ki se sablje boji, zdaj pa javkajo in prosijo. Kdo bi jih razumel!

Grajski pisar Ureh modro pomolči, se počohlje po bradi, potem pa reče: Sto ljudi ni isto kot eden.

Graščak Ambrož debelo pogleda svojega pisarja. Tudi valpet Herbert se ozre.

Hotel sem reči, nadaljuje Ureh, da je sto ljudi mnogo. Mnogo obrazov, ki se v množici izgube, pozabimo jih, gredo mimo nas in mi jih v resnici ne vidimo. En človek pa ima izrazito podobo. Vidimo, kako se smeje, kako joka, čutimo njegovo trpljenje, njegovo bolečino, vstopimo vanj in trpimo z njim. V množici pa se njegov obraz izgubi, postane tak kot drugi, oddalji se in kmalu ga pozabimo.

Kaj blebečeš, staruha, povej na kratko!

Hotel sem samo reči, presvetli grajski gospod, gre za simbol, če se bolj preprosto izrazim, za seme... Pustite jim enega moškega, pa bodo pomirjene in spet bodo verjele v pravico. Spustite ga, naj gre...

Pavle se je dvignil na komolcih.

Kaj misliš ti, se Ureh ozre v valpta?

Jaz že vem, kaj bi storil z njim, za vas, gospod grajski, pa... Že dobro, že dobro... molči! Ni nobene pametne besede iz tvojih ust slišati.

Petje postaja vedno glasnejše.

Tako bomo storili, se na hitro odloči graščak Ambrož, v kevder te bomo vrgli, na babe pa bomo spustili pse. Zdaj se graščak razkorači nad Pavletom, ga zgrabi za srajco in ga dvigne k sebi.

Ti veš, da si dvakrat pobegnil od vojaščine in da imam jaz zdaj vso pravico nad tabo. Lahko te obesim za noge, da se ti bo kri v glavi zgostila, lahko te pa tudi za vrat obesim in to na lipo sredi vasi, da boš v poduk drugim, kako se ni z vojno za hecat. Pavle zaječi, iztisne iz sebe nekaj kot prošnjo.

Herbert, poskrbi zanj! In v najglobokejši kevder ga pahnij, tja, kjer je Žrelo, saj se razumeva!?

Valpet Herbert se prav zlobno pomuza, razumeva se, razumeva, tja kjer je Žrelo, gospod grajski, ha!

Pavle je že slišal nekaj o Žrelu. Pravili so po okoliških vaseh, kako je v grajskem kevdru Žrelo, ki žre ljudi. Kaj več o Žrelu pa Pavle ni vedel.

Zdaj je valpet dvignil Pavleta s tal. Dvignil ga je kot leseno igračo in ga potresel, da so Pavletove noge zabingljale po kancliji.

Ha, tudi srajce ne boš potreboval, je gorko v kevdru, se je gromko

zasmejal Herbert in z eno potezo strgal srajco s Pavletovega života. Pavle je telebnil na pod. Trdo je udaril z licem ob tla. Pocedila se je kri.

Grajski gospod se je obrnil h grajskemu pisarju Urehu, ki je še vedno ves zaskrbljen stal ob oknu in poslušal vse glasnejše petje žensk.

Ti, Ureh, pa boš poskrbel, da bodo spustili pse. Naj se to prekleto babje zavijanje že enkrat neha. Pa še to: Naroči biričem, naj mi še nocoj priženo Marjeto sem gor. Brez pamžev, se imam čisto sam nekaj z njo znamenit.

Ko je Pavle slišal, kaj namerava grajski gospod, se je s poslednjimi močmi dvignil s tal.

Pustite Marjeto, ona ni nič kriva, pustite jo...

Kaj se pa ti oglašáš, je siknil skozi zobe Ambrož Thurn in pomignil valptu Herbertu, ki je takoj zagrabil Pavleta okrog pasu in ga dvignil s tal. Kaj se ti oglašáš, kar poglej se, bi rad, da te Marjeta takole nagega vidi. Kaj si bo mislila o tebi, Pavle, takole nag sredi moške družbe.

Valpet bruhne v smeh in še bolj stisne Pavleta okrog pasu. Zdaj pa v kevder, naj se spozna z Žrelom, na hitro konča gospod Thurn.

Pustite Marjeto, se še vedno otepa Pavle, pustite jo, saj je vendar noseča...

A s tabo, pa ja ne s tabo, kaj? Gromki smeh valptov preplavi kancelijo. Tudi graščak se zareži, samo modri pisar Ureh se molče obrne stran.

Vrata za Pavletom se zaprejo. Mrak je. Dva moža stojita leta 1357 ob oknu in zreta v temo. Zunaj nekje prepevajo žene:

Marija pomagaj,
vojskin je čas,
Marija pomagaj,
smrt gre nad nas.

Njihova pesem sveti v temi. Kaže smer. Tam pod pobočjem, kjer se prične gozd, tam ždijo na kolenih in prepevajo svojo protestno molitev. Psi, ki jih bo po ukazu graščaka Thurna spustil čuvaj, bodo zlahka našli smer. Pesem jih bo izdala, razmišlja pisar Ureh in pogleda proti nebu. Kakšna tema, nobenih zvezd!

Ja, nobenih zvezd, pomodruje graščak!

Sama črnina, koder pogledaš. Kot da ničesar ni. Stegneš roko in že je noč. Obrneš dlan in je sonce, vmes pa meseci in leta. Čudno.

Graščak se zgane v temi. Bolšči v temo, kjer stoji pisar Ureh. Išče njegov obraz, ki bi mu razodel smisel besed. Čez čas zaškripa les pod graščakovim korakom. Nejevoljno se zgane.

Kdo bi te razumel, vrag vedi, kaj hočeš s takim govorjenjem! Pojdi zdaj, naroči, naj spuste pse! In še nekaj: naroči Katri, naj že enkrat zapali oljenke. Tema je kot v žrelu.

Herbert je Pavleta zvlekel po ozkih stopnicah naravnost v kevder. Pravzaprav v predverje kevdra. V valptovo kanclijo, kjer je Herbert opravljal posle mučitelja in zasliševalca. To je bila podolgovata kamnita čumnata brez oken; samo v globini, v najtemnejšem kotu, so bila majhna vrata, tako majhna, da bi se moral odrasel človek prav pošteno skloniti, če bi hotel skozi. Vsepovsod po kamnitih in vlažnih stenah so bili pritrtjeni kavliji in verige ter najrazličnejše mučilne priprave, ki jim Pavle ni vedel imena. Na sredi prostora je stala velika lesena miza, ki je valptu rabila za kanclijsko mizo, včasih pa tudi kot miza za skromen valptov obed. Sicer pa je bila natezalnica. Velika lesena natezalnica, opremljena z jermeni in vzvodi, raznimi drsnimi žlebovi ter velikim kolesom, ki je počasi (toda vztrajno) raztegovalo žrtev, ki bi jo valpet Herbert privezal na mizo. V sredini prostora, na zelo vidnem mestu, pa je stala Železna vdova. Velika kovinska omara z mnogimi železnimi trnji, v katero je valpet zaprl svojo žrtev in trnji so se počasi zadirali v trpeče meso. Ta priprava je bila najbolj znana, o njej so krožile strašne zgodbe. Ljudje so govorili o njej kot o živi osebi, kot o hudobni ženski, ki vsakomur, ki ga potegne v svoj objem, stori mnogo bolečin. Zraven Železne vdove je stalo korito z vodo in nekaj škafov.

Pa sva tu, se je zarežal Herbert in sunil nagega in še vedno zvezanega Pavla v prostor. Preden te bom prepustil žrelu, ki je tamle, za tistimi vratci, te bom malo seznanil s tem nadvse koristnim orodjem, je v smehu pripomnil Herbert in slekel srajco. Pokazale so se mučiteljeve kosmate prsi. Valptovo telo je bilo zdaj videti še večje, še bolj grozeče in nasilno. Pavletova bleda golota pa še bolj neboljena in krhka.

Pa pejva, je zagrabil valpet Pavla z obema velikima in kosmatima rokama ter ga kar prenesel k zidu, kjer so visele mučilne priprave. Herbert je Pavla pravzaprav objel. Postavil se je zadaj, ga stisnil k sebi ter naslonil glavo na Pavletova ramena. Z obema rokama pa ga je držal prek prsi v krepkem in tesnem objemu. Pavle je čutil vonj valptove kože, čutil njegov dih tik za ušesom ter vlažne valptove dlani, ki so se sprehajale po njegovem telesu.

Medtem, je šepetal Herbert, ko se gospod zabava s tvojo ženo, pa bova midva pogledala vse te priprave. Vidiš, to je za kosti rahljat, posebno za rebra. In gre z rokama prek bradavic in niže prav do popka, kot da bi hotel pošteno pretipati prav sleherno Pavletovo rebro. Potem ga prenese k drugi pripravi, ki stoji bolj v kotu. To pa je za kožo snemat, takšno strgalo, ki ti počasi, zato pa temeljito postrga kožo z lobanje. Ja, z lasmi vred. Zdaj se valpet še bolj pritisne k Pavlu. Valptove ustnice se pritisnejo na Pavletov vrat, slina se pociči. Pavle se upre, sunkovito trzne, hoče stran, umakniti se, kamorkoli, proč... Ne, pusti, ne...!

Herbert se zareži. Saj ti nič nočem, samo razkazujem ti, kaj bi vse lahko storil s tabo. Lahko bi ti prizadejal bolečino, toda ne, jaz sem dober človek, namesto bolečine ti ponujam ljubezen. Tako kot jo gospod Thurn ravnokar ponuja tvoji ženi.

Ne, pusti me, pokliči gospoda Thurna... ne verjamem... Meni ne

verjameš?! To ni lepo od tebe, jaz sem tako dober s tabo, ti pa mi tako vračaš... Joj, joj, kakšna je človeška hvaležnost!

In še bolj tesno objame Pavla in se mu zagriže v vrat. Pusti me, delaj z mano, kar hočeš... pokliči gospoda... ne tega...

Valpet prenese Pavla ob steni naprej, k naslednji mučilni napravi.

To pa je prešica! In čemu služi ta lična priprava? No, ugani! In valpet Herbert zdrsne z rokama po Pavletovem telesu do njegovega mednožja. Za jajčka prešat, si uganu? Ha, za jajca stiskat! In zagnete z obema rokama po Pavletovem mednožju. In tile dve prikupni vdolbinici? No, ugani? Tile dve lepo oblikovani stvarci, kot dve šaličici, no? Ne veš? In stisne Pavletovo mošnjo še bolj. No, ti bom pa jaz povedal. To je za jajčka, vdolbinica, da se jajček bolj prileže v prešico, ha!

Pavle začuti, kako se je valpet za njegovim hrbtom napel. Kako se je še bolj privil k njemu. Kako je postal vlažen, kako je spustil znoj in kako se mu je, napet kot struna, vgnezdil pod hrbtom.

To pa je Železna vdova. Ne bom ti govoril o njej. Predobro jo poznate, lepotico. A ni krasna! A ni čudovita v svojem objemu!

Herbert vse bolj stiska in gnete Pavlovo telo. Glas se mu trese, svojo pripoved prekinja z vlažnimi poljubi in strastnimi ugrizi po Pavletovem vratu.

Ti dezerterček mali, ti, ki te je strah smrti. Saj te je strah, kaj?

Ga stisne za vrat in z drugo roko za mošnjo?

Te je strah, odgovori?!

Ja, izdavi Pavle, strah me je.

Strah te je smrti, kaj? In ga stisne še bolj. Odgovori!

Smrti, ja.

In vojne, te je strah vojne?

Ja. In lovi sapo.

Pa sablje, pa maširanja, pa uniforme, te je strah?!

Ja, ja, me je...

In mene. Mene te je tudi strah, ja?!

Tudi me je strah.

Pavle začne hlastati za zrakom. Prebledi v bolečini. In ne maraš uniforme in ne maraš korakanja in neumno se ti zdi braniti gospoda Lombergerja pred Turki, kaj...!

Zdaj Pavle ne spravi nobene besede več. Valptov prijem je premočan, ugriz preveč krvav. Samo zgubi tla pod nogami. Za trenutek. Potem se spet ove, ko plosko butne na mizo z obrazom naprej. Herbert zlije nanj vedro vode, ki je stalo ob železni vdovi, in ga zgrabi za lase ter mu potegne glavo močno nazaj.

Veš zakaj je ta voda? Ne veš? Ugani! No, ugani!

In mu potegne glavo še bolj nazaj, da se napne vrat in žile izstopijo.

Zato je ta voda tu, da lahko poribam kri, ki teče iz železne vdove, ha! Ljubica! Zdaj pa ti bom razložil, kaj te čaka za tistimi vratci. Pokaže na majhna vrata v kotu prostora. Potem stopi med Pavletove noge, ki bingljajo

z roba mize, z eno roko razmakne ritnici, z drugo pa še bolj pritisne Pavletovo telo k površini mize.

Za tistimi vrati je ŽRELO. Žrelo, ki žre ljudi. Luknja, ki te pogoltne. Luknja v temi, luknja v luknji. Razpoka v Pekel, razumeš!

In pljune med Pavletovi razkrečeni ritnici. Pavle zastoka. Popolna tema, ničesar ne boš videl, samo Črno, nič, niti svojega nosu. Tipal boš pred sabo, in če boš zelo miren, in če boš zelo negiben, če boš, kot da te ni, potem imaš možnost, da te ne požre, da ne zdrsneš vanjo in naravnost v Pekel.

Se mu spremeni glas. Herbert zastoka od slasti. Še bolj pritisne Pavletovo telo k mizi, še bolj razmakne ritnici in z enim samim vbodom zdrsne vanj.

In nihče te ne bo slišal. Žrelo te bo žrlo, vračalo ti bo krik. Plačevalo z molkom tvojo negibnost. Z molkom in življenjem. Bolj si miren, bolj živiš. To je zakon Žrela. Zakon Pekla. Zapomni si, ljubica, samo milimeter se zganeš in zdrsneš v temo. Vedno je tako, ljubica, noter v temno temo Žrela...

In buta vanj, in buta vanj.

Pod kožo ti bo zlezlo, ves tvoj smrtni znoj pred premikom lastnega mesa, ves strah, ki ga boš dušil v sebi, ves znoj in gnoj, ki ti bo odpiral rane po telesu. Gnojne rane negibnosti. Ne boš si upal stegniti roke, da bi dosegel posodo z vodo, kajti tam nekje je žrelo, ki te čaka. Ne boš se upal prevaliti na drugo stran, kajti tudi tam je črna luknja negotovosti.

Še bolj gnete telo pod sabo. Dlani se mu orosijo. Nohti zaderejo v meso. Glas zahrešči od slasti. Pomeša se vonj znoja in dreka, pomeša krik z ugodjem.

Dokler ne boš vstal in obupan zakoračil v temo. V tisto prazno temo, iz katere prihajaš. In boš šel kot vojak proti srebrnim vitezom na konjih. Kot pešak proti smrtonosnemu topotu kopit. Naj bo gospod z mano, naj bo z mano volja mojega kralja, mojega edinega razsodnika, ki ve, v kateri smeri je domovina, ki ve, da sem nič, ki prihajam iz Niča in zdaj z vojaškim korakom vstopam Vanj. Amen.

* * *

Valpet Herbert se je izlil v Pavla. Ves njegov krik, ves krč, ki ga je stiskal v telesu, je zdaj planil v Pavlovo meso in ga docela oblil.

Še preden se je znoj osušil, še preden se je odbil krik od kamnitih zidov, je Herbert vrgel Pavlovo izmučeno telo skozi tista majhna vratca naravnost v neznano.

Šele ko se je Pavlovo telo prenehalo kotaliti po kamnitih stopnicah, ko je popolnoma obstalo, obležalo nekje sredi črnine in mraka, je Pavle vedel, da je še živ in da je nekje blizu, samo če stegneš roko, Žrelo, ki ga čaka.

Potem je bila Tema. Najbolj temna Tema. In pa tišina. Molk. Nič. Pavle je ležal na trebuhu. Poskušal se je z vsem telesom čimbolj pritisniti ob tla, zlepiti z gladko in kamnito površina tal. Zakaj Pavle je imel občutek, da

so tla nagnjena in da njegovo telo zelo počasi, vendar vztrajno drsi proti Žrelu, ki nekje na sredi lijaka čaka, da ga požre.

Potem ni bilo nič. Samo občutek telesa, ki počasi drsi v neznano. Pavle je poskušal najti razpoko, drobno oporo v gladki površini tal, za katero bi se, z blazinicami prstov, oprijel in ustavil to strašno-počasno drsenje. Vendar: Nič, vse zaman. Sama gladkost vsepovsod. In pa Molk, zdaj že zelo glasen, utrujajoč. Pavletu se je zazdelo, da ne ve več natančno, kje je spodaj in kje zgoraj. Ena sama Črnina, gosta kot maslo. Leze mu vsepovsod, dotika se ga po koži, narahlo in vztrajno, leze mu v lase, v usta, v nos, brez prestanka... Črnina bolj črna od Smrti, črna kot Nič. Pavle je zadrgetal. Obšel ga je tak nenavaden občutek, občutek, da ni sam, da je okoli njega, zdaj že v njem, nekakšna živa in utripajoča gmota, ki je Nič. Živa praznina. Tak občutek, da bi človek podivjal, skočil na noge, zakričal, z gnusom postrgal s sebe, brcnil stran, in še enkrat in še enkrat... Samo: ta jama, to žrelo brez dna, ta padec v neznano globino, ta strah pred korakom v prazno ga je prisilil, da je obležal na mestu. Drgetal je in grizel ustnice do krvi. Tam je, tam nekje, Žrelo, ki čaka, da bom izgubil živce in stopil vanj, je premišljeval.

Kasneje, mnogo kasneje, morda je za hip celo zaspal, se mu je zazdelo, da ne drsi več. Da se je telo ustavilo. Da miruje. Prisluhnil je svojemu mirovanju, previdno premaknil roko, potipal v Črn prostor pred sabo. Nič. Res, ne drsi več, miruje. Telo miruje. Šele zdaj se je umiril, sprostil mišice, globoko zadihal. Šele zdaj se je prvič vprašal, če se mu ni morda samo zdelo, da drsi po steni nekakšnega lijaka proti Žrelu. Morda je Žrelo popolnoma drugje. Morda sploh ni lijaka in Luknje na njegovem dnu, morda so tla ravna in je Žrelo nenadoma, kot če stopiš s stopnice v prazno. Morda.

Izgubil je občutek za Čas. Ni več vedel, kako dolgo že leži tako negiben na trebuhu in z licem na kamnitih tleh. Morda je vmes celo zaspal. Padel v krčevit spanec. Kako dolgo?!

Pričelo se je oglašati telo. Mravljinici so omrtvili noge do kolen. Nago telo se je pričelo odzivati na mraz. Če bi... če bi se lahko premaknil, morda vstal in se z rokama podrgnil po premraženih in otrplih udih... morda bi naredil nekaj počepov, zamahnil z rokama, pognal kri po žilah...?! Toda: raje ne, bolje da ne. Lahko izgubim ravnotežje, lahko naredim nepravilen korak in padem v Luknjo, v Žrelo, ki je tu nekje. Morda nekaj centimetrov od tod. Me čaka. Pričakuje. Raje ne. Bolje negiben, toda živ, kako je že rekel valpet Herbert?!

Tudi občutek za telo se je počasi izgubljal. Občutek za razdaljo. Nenadoma se mu je zazdelo, da mu rastejo noge iz glave. In roke prav tako. Zazdelo se mu je, da so kolena tik pod vratom, njegova razbolela kolena, ki so utripala v negibnosti. In tudi roke. Zdelo se mu je, da so niže od telesa, potisnjene v kamniti pod. Čutil je dlani, kako utripajo, kako delijo s koleni ta isti srčni utrip, ki se je razdelil in v kosih po krvi odplaval po celem telesu, in zdaj povsem samovoljno razbija enkrat tu, v dlaneh, in enkrat tam, v kolenih.

Mora končati to, mora! Spet povrniti telesu prejšnjo obliko. Morda bi pomagalo, če bi zakričal?!

Krik.

Se izgubi v prostor. Izginja brez odboja. Nikjer se ne ustavi, samo izgine počasi.

Še ena groza. Občutek, da si Majhen (najmanjši) v Velikem (največjem). Še enkrat zakriči.

Krik.

Kot bi hotel s krikom izmeriti prostor. Spet. Isto. Se izgubi v prostoru brez mej.

Pika sem, majhna in nepomembna pika v neskončnem prostoru Teme. Nihče ne ve zame, nikogar ni več zame. Zdaj sem mrtev. Votel. Vsak hip me bo požrlo.

Panika, Strah, Tesnoba, Gnus pred dotiki neznanega, kot da velika in spolzka žival sega po njegovem telesu... vse to je poglajlo njegovo telo v krčevito trzanje, podobno mrzlici, ki se ga je zavedal, toliko bolj iz strahu pred padcem v Luknjo, ki je nekje blizu, pa ga kljub temu ni mogel več ustaviti, niti kontrolirati.

Kar bo, naj bo! In je stisnil zobe ter se v kratkem sunku prevalil na hrbet ter stegnil telo. Potem je čakal padec. Potem je čakal dolgo, neslišno padanje v Žrelo.

Nič.

Vse se je umirilo. Tla so spet na dotiku kože. Trdna, stabilna. Tu. Nobenega padca, nobenega Žrela. Za zdaj. Imel sem srečo. Hvala za srečo.

Torej je Žrelo drugje. Ne tako blizu, drugje blizu. Moj prostor se širi, več ga je. Ležim na hrbtu in vem, da poleg mene, na dotiku roke, ni Žrela. Brezna. Luknje. Smrti.

Potem je bil Nič.

Mogoče spanje. Mogoče dolgo spanje. Spanje z odprtimi očmi. Nekakšna pomiritev.

Sanjal je svetlobo, kolobarje svetlobe, ki se izgublja proti dnu. Sanjal je, da pada. Da pada s krikom, ki ga ne more izkričati. Ima ga na ustih, v naporu obraza, v obupnem napenjanju žil, vendar ga ne more poslati v prostor. Krik se mu vrača nazaj v glavo, nazaj noter v možgane, ki bi tako obupno radi zakričali: STRAH ME JE!

Plane iz sanj, trzne s telesom. Hip zatem zavedanje, da mora mirovati. Svetloba izgine. Torej je odprl oči. Čudno: svetleje je, če imaš zaprte oči. Svetloba v glavi je močnejša. Misli, ki zdaj že nekontrolirano begajo sem in tja, so svetlejšje od tega mraka zunaj glave. Misel sama, ki se utrne, ima svetlobo. Nekakšno oprijemljivo iskro svetlobe. Zunaj pa temà, mrak, Nič.

Začutil je strašno željo po Besedi.

Premagati praznino pred sabo z Besedo. Premagati Strah z Besedo, z glasom, z ustinicami, ki zaobsežejo prostor s smislom. Pogovarjati se... PO-GO-VAR-JA-TI-SE...

In na začetku je bila Beseda.

Začel je govoriti Besede. Brez smisla. Metati jih v Črnino pred sabo.

Zahtevati smisel. Zahtevati pravico. Dialog. Odgovor. Ne biti tako zapuščen. Krčevito izgovarjati svoje ime ... PAV-LE-PAV-LE ... Potegniti smisel, kakršen-koli smi-sel. Živeti. Mirno hoteti, ploditi se, Marjeta, kje si, žena. Vedno glasneje, včasih s smehom. Polno besed, ki terjajo, ki hočejo. Pesjan, graščak, despot, vojskin čas, ki gre nad nas ... Besede so priče peti, se kotaliti iz ust. Dale so svetlobo, posegle v njegov Nič in ga osmislile ... Še sem. Še sem, ker govorim ... go-vo-rim- Nihče ni bolj od mene ... ker go-vo-rim ... Beseda! Sem! Ja! Ker je beseda, potem sem tudi JAZ! Ne morem se premakniti, ne morem živeti ... ži-ve-ti ... toda sem, ker je Beseda iz mojih ust. Daj, odgovori, ne bodi prazen, odgovori z druge strani, daj svetlobo, ki jo prižigam z Besedo, Ti, ki si, čeprav na drugi strani teme, ha, ne bojim se več, ker imam Besedo, ha, BE-SE-DO ...

Potem Molk. Spet praznina.

Kot da nekdo posluša. Zazdelo se mu je, da nekdo posluša.

Molk okoli njega, ki ga je tako vztrajno razbijal z Besedo, je postal živ. Gmota teme, ki je živa. Tak občutek, da te nekdo opazuje. Da je nekdo slišal vse to in ti zdaj odgovarja z Molkom (moj Bog, saj postajam nor!). Začutil je, da ga nekdo gleda. Pritiska na njegovo teme s pogledom. Tu je, je mislil, tu je Ona. Praznina. Jama. Žrelo, ki žre ljudi. Razpoka v zemlji. Pot v pekel.

Počasi je obrnil glavo nazaj.

Bila je tam. Praznina z obrazom. Čisto blizu je dihala. Hladen piš je zavel iz njene globine. Imela je izraz. Oči v temi. In usta, ki so se nadaljevala v Žrelo.

Konec je. Potegnila me bo vase. Praznina.

Njen obraz se je raztegal čez prostor. Spreminjal obliko, postajal večji in manjši. Govoril je. Z molkom, s tišino teme. Tu sem, vseskozi sem bil tu. Točno v temenu tvoje glave (Jezus, nor postajam!) sem imel gnezdo. Razrastel sem se in ves sem Ti.

Vstopimo!

Pavle se je dvignil. Razširil roke, kot v objem. Zazdelo se mu je, da vidi, da razločno vidi Žrelo pred sabo. Vstopimo, je rekel na glas, in to je bila tudi edina razločna beseda, ki jo je izrekel v zadnjem času. Vstopimo! In stopil je v Žrelo.

Luč.

Oblika vrat, ki so se odprla. Svetloba butne v prostor. Glas valpta Herberta in njegova roka, ki drži baklo.

Dovolj je bilo, pridi!

Pavle je stal sredi prostora ves oslepljen od nenadne luči.

Ne bom ti držal vrat odprtih do božiča, je zavpil Herbert, pridi če hočeš, zaradi mene lahko tu tudi crkneš.

S težkimi koraki in tipajoče je Pavle našel pot do vrat ter v sosednji prostor.

Na, mu je valpet Herbert vrgel hlače in srajco, obleci se, domov greš.

Še ves omotičen in izčrpan je Pavle vlekel nase obleko. Oči so se mu počasi privajale na svetlobo.

Kako dolgo... je izdaval čez čas.

Kaj, kako dolgo, se je nejevoljno odzval valpet.

Sem bil... sem bil v Žrelu.

Sledil je valptov smeh, ki ni in ni mogel ponehati. Kako dooolgooo...
haaa, sprašuješ kakooo dooolgooo... Predvčerašnjim sem te vrgel not...
haaa... si mislil, da si not že celo življenje, kaj?

Predvčerašnjim, je odsotno ponovil Pavle, predvčerašnjim.

* * *

Pavle je ubogljivo sledil valptu po zavitih stopnicah. Dnevna svetloba je postajala vse bolj boleča. Pavle je zaprl oči, toda žarka belina ga je kljub temu tolkla naravnost v glavo in mu povzročala rezko bolečino.

Domov greš, Pavle!

Spoznal je glas graščaka Ambroža Thurna. Počasi je odprl oči. Spet kanclija. Dolga vrsta oken in svetloba dneva.

Tokrat ti odpustim. Ker sem dober človek.

Čisto na koncu kanclije je v velikem gosposkem stolu sedel graščak. Poleg njega pa je stal Ureh Javornik, pisar njegov, in zamaknjeno zrl skoz okno.

Ja, pustil te bom domov, ker si bil priden in Herbertu nisi delal težav. Herbert te je priporočil in pohvalil, njemu si dolžan zahvalo. Pa tudi tvoja Marjeta je bila pridna, Marjeta je ena fejest baba, veš!

Oba z valptom šta se pomenljivo nasmehnila.

Pa tudi, je nadaljeval grof Thurn, vojske ni več treba. Turki so se pri Sichelbergu obrnili in šli nazaj. Kdo ve, zakaj. Deželni gospod, presvetli Lomberger, je tako vojake nazaj poslal. Ja, Pavle, vsi so že na polju, že od včeraj. Vidiš, kako zaman si se vojski upiral. Toda jaz sem dober človek, zato pojdi zdaj. Marjeta te že težko čaka.

Pavle je obstal kot vkopan.

Torej je bilo vse zaman?!

Kaj bi še rad, pojdi, da si ne premislim.

Kaj pa... se je obotavljal Pavle... kaj pa Žrelo... lahko bi padel in... in Umrli...

Žrelo, ha, to te zanima. No, prav, pa ti bom povedal.

Je posmehljivo pripomnil grof Thurn in pogledal proti valptu Herbertu, ki se je zdaj približal in stopil gospodu grofu ob bok.

Žrela sploh ni. Nobene luknje ni, kamor bi lahko padel.

Ja, Pavle, malo smo se pohecali, imeli smo tak majhen špas s tabo. Nobenega Žrela ni, samo temà. Žrelo je bilo v tvoji glavi. Dober špas, kaj, Pavle! Čisto navaden kevder je. Šestkrat šest korakov in obokan strop ima tudi. Včasih smo tam not imeli vino.

Grof in valpet se hudobno zarežita.

Ti sam si bil žrelo, sam sebi največje žrelo. Še malo bi te bili pustili not, pa bi bil začel žret samega sebe. Požrl bi se, padel bi noter vase, znorel

bi, tvoja Marjeta te ne bi več prepoznala. Ja, Pavle, nobenega žrela ni, popolnoma sam si bil, sam sebi najglobje Žrelo.

To ni prav, je zamomljal Pavle, to ni prav!

Pojdi zdaj, da se ne ujezim, se je dvignil grof Thurn s svojega stola in zakoračil proti izhodu. Pojdi in pomni, da se ni z vojno za hecat. To je rekel in zaprl vrata za sabo.

* * *

Pavle se je vračal proti domu. Bil je vroč dan. Tam daleč na njivi je videl ljudi, pobirali so pridelke. Mudilo se jim je. Vojska jim je vzela čas in zdaj so hoteli, da bi nadomestili zamujeno. Cela vas, vsi moški in vse žene z otroki so bili zbrani na njivi in hoteli pobirati. Ko je šel Pavle mimo, so mu pomahali, vendar samo za trenutek, hudi časi so trkali na vrata in mudilo se je. Noč bo prišla in z njo še strašnejša tema naslednjih let, ko bodo brezna zevala povsod in bo brat bratu volk in žena ženi kača.

Pavle tega ni vedel. Ni znal pogledati v črno brezno zvezd nad sabo. Videl je samo njivo z vaščani in tam daleč za hribom morda še svojo kolibo in Marjeto z otroki. Pavle ni razumel, ni mogel razumeti kazni za svojo neubogljivost, ni videl naprej, v čase, ko bo njegovo trpljenje samo nekaj smešnega v trpljenju tistih, ki nočejo v vojno.

Tega Pavle res ni mogel vedeti. Vedel pa je grajski pisar Ureh Javornik, ki je slonel ob oknu grajske kanclije in s pogledom spremljal Pavla, dokler ni ta izginil za gričem.

* * *

Vrnil se je domov. Kot po dolgih letih. Zdelo se mu je, da ga ni bilo domov že vrsto let in da se zdaj vrača star in utrujen.

Žena Marjeta je ležala ob ognjišču. Dim se je valil po prostoru in pri priprtih vratih iskal izhoda. V enem samem prostoru borne kolibe je bilo temno, samo plamen na ognjišču je kolikor toliko osvetlil Marjetin obraz.

Marjeta je ležala mirno. Ni mu pritekla v objem, samo nasmehnila se je, ko je zagledala njegovo silhueto v vratih.

So te vendarle izpustili, je šepnila.

Njen glas je bil slaboten in tih. Pavle je pokleknil k njenemu ležišču. Dotaknil se je njenega obraza; bil je vroč.

Nekaj ni v redu z mano, pa bo že prešlo, ga je potolažila. Pavle se je sklonil nad njen trebuh. Bil je tako čudovito kipeč in okrogel. Poljubil ga je, njen život in otroka v njem, ona pa je z obema rokama, čisto rahlo, še bolj pritiskala njegovo glavo na svoj trebuh, kot bi hotela še za nekaj trenutkov zadržati poljub.

Kje so otroci, je vprašal čez čas?

Poslala sem jih k sosedom, mu je odgovorila. Ne morem sama ... kri mi teče ... ležati moram.

Šele zdaj je Pavle opazil droben rdeč madež na njeni srajci. Nič ni

hudega, so rekli, da bo prešlo, samo ležati moram, ga je potolažila in mu položila glavo na svoje prsi.

Potem sta nekaj časa molčala. Ogenj v ognjišču je prasketal. Dim se je valil in visoko v ostrejšu iskal kakšno špranjo v strehi, kriti s slamo.

Zdaj grem, je čez čas pretrgal tišino Pavle. Kmalu se vrnem. In je šel. Z odločnim in trdim korakom je zakoračil proti začetku vasi. Bil je odločen. Trden v svojem sklepu. Zdaj gre in tudi vrnil se bo. Nihče ga ne more ustaviti.

Pri vaškem kovaču je potrkal na vrata.

Daj mi sekiro, je rekel. Največjo mesarico mi daj.

Kovač je videl Pavletove sive in odločne oči ter mu ni upal nasprotovati. Brez besed (vendar malce s strahom) mu je dal največjo mesarico. Pavle je nadaljeval pot proti graščini grofa Ambroža Thurna. Ko je šel mimo njiv na robu vasi, so vaščani že vedeli. Pavle gre s sekiro nad Thurna, je šepetaje šel glas med njimi. V varni razdalji so mu brez besed in s strahom sledili. Nihče se ga ni upal dotakniti, kaj šele ustaviti. Brez besed in z grozo so sledili Pavletovim korakom.

Pri grajskih vratih ga je poskušal ustaviti grajski kapelnik. S helebardo je zamahnil proti Pavletu, toda Pavle je udarec prestregel in že se je grajski kapelnik kotalil po bregu navzdol.

To je upor, je nekdo zakričal v grajskem stolpu, toda Pavle je že stopal po grajskem dvorišču naravnost proti dolgi mizi, kjer je graščak Thurn, skupaj s svojo bledolično ženo Amalijo Thurn, pravkar sedal k obedu.

Straža, straža, je zakričal graščak in prevrnil stol za sabo. Pavle je videl strah v graščakovih očeh, videl je Amalijo Thurn, ki si je pokrila obraz z rokama, videl je viteze, ki so z izdrtimi meči pritekli po stopnicah, in zgoraj, v oknu kanclije je videl pisarja Ureha Javornika, ki se mu je nasmehnil v pozdrav.

Ne potrebujete straže, je rekel in položil svojo levo roko, z dlanjo navzgor, na rob velike lesene mize. Nisem prišel zato, da bi vam kaj žalega storil. Prišel sem zato, je zakričal Pavle in dvignil roko, v kateri je imel mesarico, visoko nad glavo. Prišel sem zato, da vam povem, da ne bom nikoli več sam sebi Žrelo... In je z vso silo zamahnil.

Ostro rezilo mesarice se je zadrlo v Pavletovo roko, stegnjeno na mizi, z dlanjo navzgor, da je škrtnila kost in je priškropila rdeča kri.

Vsi so obstali. Grajski gospod se je umaknil k steni, gospa grajska je omedlela, pisar Ureh je odprl kanclijsko okno. Zadišalo je po krvi. Tišina je nastala in zamrznila krvavi prizor v sliko, ki bo še dolgo zbujala grozo in srh pri tistih, ki so bili takrat zraven.

Zdaj je Pavle zamahnil v drugič. Stisnil je zobé in udaril s težkim rezilom mesarice ter dokončno presekal svojo roko na dvoje. Obležala je tam na mizi, s še vedno trzajočimi prsti, ki so se odpirali in zapirali v kratkih krčih, kot bi se hoteli oprijeti nečesa, kar je nevidno očem.

Pavle se je opotekel, spustil mesarico, da je zažvenketala po kamnitih tleh grajskega dvorišča, potem je s pojenjajočo močjo dvignil svojo odsekano roko in jo vrgel med srebrno posodo na zgornjem koncu mize.

Tu jo imate, je izdaval, šenkam vam jo!
Potem ga je zagrnila tema.

* * *

Grajski pisar je mnogo kasneje v svojo kroniško bukvo zapisal:
Bralcu v vedenje in napotek!

Leta 1357 je naš hudi sosed, Turek, prišel na naša tla. Presvetli gospod Gašper Lomberger je dal vpoklicati vse za vojno sposobne može. Kar osemsto jih je bilo. Sto sedem fantov pa je pobegnilo ali se pohabilo, bodisi oko ali druge za vojno potrebne ude, in se tako izmaknilo vojaščini.

Tudi to naj bo zapisano!

Leta 1357. V majniku
na Dremeljski pristavi,
kanclir in gospodov svetnik,
Ureh Javornik.

Usedline

Tone
Peršak

I. KJER HIŠA...

Hiše ni...

Samo predstava, o kateri ni mogoče reči, ali imam kakšno stvarno podlago ali ne. Morda je ta podoba izsanjana iz nuje, kajti brez rojstne hiše vendar ni mogoče biti.

Čez vrh hriba naj bi se kobalil kolovoz...

Je ta podoba: kolovoz se še vzpenja. Blago. Proti vrhu. Na eno stran je golo pobočje: pašnik ali se-

nožet... Podoba ni jasna in senožet je napačna beseda. Nenavadna za tisti kraj. Četudi bi nemara tam lahko kdaj kdo kosil... Bolj jasna je podoba rjave škarpe. Ilovica. In nad škarpo nekaj redkih in visokih hoj. Med krošnjami modrina... Hiše pa ni... Bi morala biti tu nekje... Morda je vse to samo izmišljaja...

Edini spomin je neka pot z materjo in pogled od daleč. To je bilo kasneje. Od botra. Od velike hiše v vasi pod hribom. Skozi dolino in potem navzgor po pešpoti med sadovnjaki in mati je kazala nekam daleč, proti